

Międzynarodowa konferencja „Dzieci w dużych miastach – od średniowiecza do epoki przemysłowienia” (Praga, 12–13 października 2010)

Problematyka dziecka i dzieciństwa od kilkudziesięciu lat coraz częściej jest przedmiotem badań w różnych krajach Europy. Niewątpliwie przełom w literaturze naukowej zawdzięczamy słynnej książce Philippe`a Arièsa *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w dawnych czasach*¹. O sytuacji dziecka, jego pozycji w rodzinie i społeczeństwie minionych epok dyskutują specjaliści różnych dziedzin na konferencjach poświęconych tej problematyce. W dniach 12–13 października 2010 r. Archiwum Miasta Pragi we współpracy z Instytutem Studiów Międzynarodowych z Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Karola w Pradze zorganizowało międzynarodową konferencję na temat *Dzieci w dużych miastach – od średniowiecza do epoki przemysłowienia*. Była to kolejna, już 29 międzynarodowa konferencja zorganizowana przez te instytucje.

Celem spotkania było podsumowanie dotychczasowego stanu badań nad dziejami dzieci i dzieciństwa w miastach epoki preindustrialnej, a przede wszystkim omówienie tej problematyki z perspektywy porównawczej. Istotne było nie tylko udzielenie odpowiedzi na pytanie: co wiadomo o życiu dziecka od średniowiecza do czasów przemysłowienia (m.in. kwestie śmiertelności, leczenia, udziału w uroczystościach, obrzędy przechodzenia w dorosłość, szkoły, itp.) w Pradze, ale także w innych miastach europejskich. Ponadto, dokonano analizy ilościowych i jakościowych materiałów źródłowych archeologicznych, materialnych, demograficznych, ikonograficznych, literackich, pamiątkarskich itp., wykorzystywanych do najobszerniejszego i najdokładniejszego opisanie dziecka żyjącego w wielkim mieście badanego okresu.

Otwarcia konferencji dokonał Václav Ledvinka (Archiwum Miasta Pragi), który zapoznał uczestników z prawie 30-letnią tradycją organizowania tematycznych konferencji naukowych przez Archiwum Miasta Pragi i Uniwersytet Karola w Pradze. Referat wprowadzający wygłosił Jiří Pešek (Uniwersytet Karola w Pradze), w którym przedstawił wybrane aspekty sytuacji i pozycji (prawnej, społecznej, ekonomicznej) dziecka w wielkim mieście od średniowiecza po czas przemysłowienia. Ponadto, omówił stan badań nad dzieckiem i dzieciństwem w Europie oraz możliwości wykorzystania różnych źródeł w badaniach naukowych nad tematyką dziecka.

Pierwsza wystąpiła Milena Lenderová (Uniwersytet w Pardubicach), która w swoim referacie zaprezentowała rozwój badań nad historią dzieciństwa we Francji i Czechach, poczynwszy od słynnego dzieła Ph. Ariès, po współczesne tendencje dominujące w badaniach czeskich (szczególnie w dziedzinie demografii historycznej, które dotyczą przede wszystkim problemów struktury rodziny, rodności i umieralności dzieci). Następnie, Dorota Żołądź-Strzelczyk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) zapoznała słuchaczy z możliwościami źródłowymi i perspektywami badań nad dzieciństwem w mia-

¹ Ph. Ariès, *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Plon 1960; polskie tłum. Maryna Ochab, Gdańsk 1995.

stach polskich w XVI-XVIII w., podkreślając jak niewiele informacji zawierają źródła, którymi dysponujemy, co rodzi potrzebę szerokich poszukiwań i konieczność uwzględnienia różnorodnych źródeł – normatywnych (statuty, konstytucje), sądowych, ikonograficznych, pedagogicznych, statystycznych, osobistych (korespondencja, testamenty, pamiętniki itp.), jak również źródeł archeologicznych i innych materialnych. Jako ostatnia w tej części wystąpiła Christin Sager (Uniwersytet w Hildesheim), która omówiła odkrycie dzieciństwa jako problemu badawczego, pokazując proces ujawniania historii dzieciństwa, szczególnie w czasach średniowiecza, który zawiera wiele sprzeczności – narodziny vs śmierć dziecka, opieka vs zobojętnienie, świat dzieci (zabawki, język, kołysanki) vs świat dorosłych.

Kolejna część przedpołudniowych obrad dotyczyła problemów badawczych i źródłowych związanych z dzieckiem w średniowiecznym mieście. Pierwsze dwa referaty, dotyczące średniowiecznych źródeł do badań nad dzieckiem, wygłosili Petr Sommer (Centrum Studiów Mediewistycznych w Pradze) i Josef Žemlička (Centrum Studiów Mediewistycznych w Pradze). Następna uczestniczka, Hana Chorvátová (Uniwersytet Karola w Pradze), zapoznała słuchaczy z wkładem badań archeologicznych w rekonstrukcję dzieciństwa w czasach prehistorycznych, szczególnie podkreśliła konieczność interpretacji miejsc pochówków dziecięcych. Leszek Zygnier (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) przedstawił pozycję dziecka w średniowiecznych statutach synodalnych z ziem polskich, poruszając kwestie m.in. dzieci rodzących się w konkubinacie. Klaus Arnold (Uniwersytet w Hamburgu) poruszył bardzo interesującą problematykę więzi uczuciowych pomiędzy rodzicami a dziećmi, na przykładzie wybranych rodzin mieszczańskich z Norymbergi z początków wieku XVI – która przeczy przyjętej przez badaczy opinii o małym zainteresowaniu dziećmi ze strony rodziców w okresie późnego średniowiecza i u progu czasów nowożytnych.

Popołudniowa sesja naukowa została poświęcona edukacji szkolnej dzieci w okresie przed i po wystąpieniu Lutra. Christian Klein (Uniwersytet w Wuppertal) przedstawił uwagi na temat edukacji dzieci we Frankfurcie nad Menem i w Moguncji przed reformacją, a Alois Schmid (Uniwersytet w Monachium) scharakteryzował Regensburg jako ważne miejsce kształcenia dzieci protestanckiej klasy wyższej. Michal Svatoš (Uniwersytet Karola w Pradze) przybliżył regulamin miejskiej łacińskiej szkoły w Pradze w okresie przed bitwą pod Białą Górą, omawiając sytuację uczniów w tejsze szkole, natomiast Martin Holý (Archiwum Miasta Pragi) przedstawił rolę miast praskich w procesie wychowania i edukacji szlachty na początku czasów nowożytnych. Podczas ostatniej części obrad miały miejsce trzy wystąpienia: Pavla Slavičková (Uniwersytet Palacki w Ołomuńcu) zaprezentowała różnice (legislacyjne, ekonomiczne, społeczne) w procesie przejścia opuszczonych i osieroconych dzieci do dorosłego życia, a David Tomíček (Uniwersytet Jana Ewangelisty Purkyně w Usti nad Łabą) zanalizował obraz życia dzieci w Czechach na podstawie specyficznych źródeł – szesnastowiecznych poradników medycznych. Ostani referat wygłosił Miloš Sládek (Uniwersytet Karola w Pradze), który przedstawił transformacje obrazu dziecka i edukacji w czeskich postyllach po bitwie pod Białą Górą.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła Blanka Zilynská (Uniwersytet Karola w Pradze), która zaprezentowała poglądy Jan Rokiczana – kaznodziei, rektora Uniwersytetu w Pra-

dze i proboszcza katedry praskiej – na rolę rodziny w wychowaniu religijnym dziecka. Kolejne dwa referaty dotyczyły sytuacji dziecka w średniowiecznym Gdańsku. Beata Możejko (Uniwersytet Gdański), odwołując się do wybranych źródeł – testamentów, listów i dokumentów, aktów urodzenia, ikonografii, omówiła dzietność rodzin patrycjuszki gdańskich w XV w., ustalenia legislacyjne dotyczące opieki nad dzieckiem, przedmioty dziecięce (zabawki), relacje pomiędzy dziećmi a rodzicami. Marcin Grulkowski (Polska Akademia Nauk, Gdańsk) podjął kwestie opieki nad dzieckiem i finansów gminnych przeznaczonych na tę opiekę. Michaela Malaniková (Uniwersytet Masaryka w Brnie) dokonała polemiki z teoriami tzw. zimnego wychowania w czasach średniowiecza oraz zaprezentowała źródła do badań porównawczych nad pozycją dziecka w miastach Czech i Moraw. Interesujący problem – sytuację bastardów i dzieci podrzutków w miastach włoskich w okresie do XVII w. przedstawiła Simona Slanicka (Uniwersytet w Bielefeld), podkreślając możliwości edukacyjne i zawodowe tych dzieci, a przede wszystkim przedstawiając zadziwiające kariery polityczne bastardów w miastach włoskich tego okresu. Andreas Weigl (Uniwersytet Wiedeński) zapoznał słuchaczy z przydatnością materiałów źródłowych (dzienniki, portrety, kazania, literatura medyczna) do opisów dzieciństwa (demografii, dnia codziennego, pożywienia) w XVI-XVII-wiecznym Wiedniu.

Popołudniowe obrady – poświęcone przede wszystkim pozycji dziecka w szkole, rozpoczęło wystąpienie Anny Mikołajewskiej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), która przedstawiła problemy toruńskich uczniów, szczególnie na tle różnic wyznaniowych. Dwa następne referaty dotyczyły roli muzyki w rozwoju i edukacji dziecka. Piotr Kociembas (Uniwersytet Warszawski) zaprezentował edukacyjne i wychowawcze walory zajęć muzyczno-poetyckich w Gdańskim Gimnazjum w XVII w., a także scharakteryzował postać Johanna Maukisha – rektora, proboszcza i propagatora nauczania muzyki, natomiast Michaela Freemanová (Uniwersytet Karola w Pradze) opisała życie i śmierć chórzystów praskich w służbie zagranicznej. Petr Kreuz (Archiwum Miasta Pragi) zaciekał słuchaczy wystąpieniem na temat procesów o czary przeciwko dzieciom oraz przywoływania diabła w szkole jezuickiej w roku 1644. W ostatniej części konferencji Jitka Lněničková (Muzeum Szklá, Nový Bor) pokazała i omówiła miejsca zabaw dzieci miejskich, a Wolfgang Hartung (Uniwersytet Duisburg-Essen) przedstawił zjawisko ubóstwa i marginalizacji dzieci w okresie późnego średniowiecza, zwracając szczególną uwagę na ich alienację i wykluczenie.

Konferencja w Pradze była nie tylko znaczącym przeżyciem intelektualnym, ale także estetycznym – obrady odbywały się w XVIII-wiecznym pałacu Clam-Gallas, jednym ze wspanialszych przykładów architektury barokowej, w którym ma swoją siedzibę Archiwum Miasta Pragi. W tak pięknej scenerii organizatorzy zatroszczyli się również o wrażenia muzyczne, zapraszając na koncert muzyki dawnej *Puericinia aneb musu žáků poško-láků*. Słuchacze byli zachwyceni nie tylko przepięknym wykonaniem m.in. utworów uczniowskich z XV–XVIII w., ale także aktorskimi umiejętnościami muzyków.

Katarzyna Kabacińska